

NORGES HØYESTERETT

D O M

avsagt 18. mars 2021 av Høyesterett i avdeling med

dommer Bergljot Webster
dommer Wilhelm Matheson
dommer Arne Ringnes
dommer Wenche Elizabeth Arntzen
dommer Kine Steinsvik

HR-2021-604-A, (sak nr. 20-180305STR-HRET)
Anke over Agder lagmannsretts dom 25. november 2020

Påtalemyndigheten

(statsadvokat Leif Aleksandersen)

mot

A

(advokat Arild Christian Dyngeland)

S T E M M E G I V N I N G

(1) Dommer **Steinsvik:**

Sakens spørsmål og bakgrunn

(2) Saken gjelder spørsmål om det kan idømmes betinget dom på vilkår om gjennomføring av narkotikaprogram med domstolskontroll ved domfellelse for brannstiftelse som lett kunne medføre tap av menneskeliv.

(3) A ble 3. februar 2020 satt under tiltale for overtredelse av straffeloven § 355 om fremkalling av fare for allmennheten. Grunnlaget var angitt slik:

«Tirsdag 4. desember 2018 ca. kl. 03.05 i ---veien 0 i X tente han fyr på tennvæske eller annen brennbar væske som han hadde helt på dørmatten og/eller inngangsdøren til leilighet 000. Brannen som ble slukket av brannvesenet kunne lett ha ført til tap av menneskeliv, og B som oppholdt seg i leiligheten ble påført brannskade da han tok seg ut av leiligheten, som var beliggende i en 9 etasjers blokk.»

(4) Ved Kristiansand tingretts dom 19. mars 2020 ble A dømt til fengsel i tre år og ni måneder. Han ble også idømt erstatningsansvar med 939 056 kroner til If Skadeforsikring. Tingretten fant at det straffbare forholdet var for alvorlig til at det kunne gis helt eller delvis betinget dom. Det ble likevel vektlagt i formildende retning at A hadde påbegynt rehabilitering, og at han hadde vært rusfri siden august 2019.

(5) A anket dommen til Agder lagmannsrett. Lagmannsretten fremmet anken over straffutmålingen og besluttet samtidig at tingrettens beskrivelse av de faktiske forholdene vedrørende ildspåsettelsen skulle legges til grunn. Under saksforberedelsen ble det innhentet personundersøkelse fra kriminalomsorgen (Agder friomsorgskontor). I rapport 25. mai 2020 konkluderte kriminalomsorgen med at A var i målgruppen og egnet for narkotikaprogram med domstolskontroll.

(6) Agder lagmannsrett avsa 25. november 2020 dom med slik domsslutning:

«I Kristiansand tingretts dom av 19. mars 2020, slutningen punkt 1, gjøres den endring at fullbyrdelsen av straffen utsettes i sin helhet i medhold av straffeloven § 34 på det særskilte vilkår at A gjennomfører narkotikaprogram med domstolskontroll, jf. straffeloven § 37 første avsnitt bokstav f. Prøvetiden og gjennomføringstiden settes til 3 – tre – år.»

(7) Lagmannsretten fant at det forelå «så spesielle forhold at det er riktig å gjøre hele fengselsstraffen betinget med ND [narkotikaprogram med domstolskontroll] som særvilkår». Lagmannsretten trakk frem at et tilbakefall til rus måtte unngås, både av hensyn til domfelte selv og av hensyn til samfunnsvernet, og fant i lys av dette at de allmennpreventive hensynene knyttet til handlingens art og alvor ikke med avgjørende vekt talte mot betinget dom.

(8) *Påtalemyndigheten* har anket dommen til Høyesterett og har gjort gjeldende at handlingen er for alvorlig til at straffen kan gjøres betinget på særvilkår. Aktor har også anført at As

manglende oppfølging av personundersøkelsen under saksforberedelsen for Høyesterett tilsier at han ikke er egnet til gjennomføring av narkotikaprogram med domstolskontroll.

- (9) *Forsvareren* har tatt til motmæle og anført at A er i målgruppen for narkotikaprogrammet, og at formålet med ordningen tilsier at straffen gjøres betinget. Heller ikke allmennpreventive hensyn er til hinder for at A idømmes narkotikaprogram, og en ubetinget fengselsstraff vil innebære risiko for at rehabiliteringsprosessen ødelegges. Det kan ikke tillegges avgjørende vekt at A unnlot å møte i forbindelse med oppdateringen av personundersøkelsen.

Mitt syn på saken

Det faktiske hendelsesforløpet

- (10) Brannvesenet i X fikk natt til tirsdag 4. desember 2018 kl. 03.05 melding om brann i en boligblokk i ---veien 0. Brannvesenet rykket ut og ankom stedet seks minutter senere. Flere av beboerne sto da utenfor blokka. Det var omfattende røykutvikling, og brannvesenets røykdykkere måtte ta seg inn i byggets tredje etasje ved bruk av varmekamera og døråpner. Det brant utenfor leilighet 000 på gulv, dør og dørkarmer. Brannen ble raskt slukket. Tre personer ble kjørt til sykehus, herunder beboeren i leilighet 000, som hadde fått lettere brannskader og hadde pustet inn farlig røyk.
- (11) Tiltalte, A, har erkjent at han forårsaket brannen. Han forklarte for tingretten at han den aktuelle kvelden var ruset på blant annet amfetamin og piller, og at han var sint og fortvilet etter at han tidligere samme kveld hadde vært utsatt for et ran eller ransforsøk. Tiltalte, som var på besøk hos en kamerat i blokka, var kjent med at det var uoverensstemmelser mellom kameraten og en annen beboer i samme etasje, B. A forklarte at han fikk tak i en flaske brennbar væske i leiligheten, sprutet væsken på dørmatta og dørå til B og tente på med en lighter. Tingretten fant det bevist at han deretter forlot bygget uten å varsle om brannen. Tiltalte forklarte at han var «svært ruset» og kunne ikke angi noen grunn til at han tente på utenfor Bs leilighet.
- (12) B ble klar over brannen i forbindelse med at han våknet tilfeldig fordi han måtte på toalettet. Han hørte da lyder fra gangen og kjente varme og røyk fra utgangsdøra. Han åpnet døra og løp ut gjennom flammer og røyk i bare undertøyet.
- (13) ---veien 0 er en ni etasjers boligblokk med 64 boenheter. Hver enhet består av kombinert stue/soverom, tekjokken og bad/toalett. Flere av boenhetene eies av X kommune og leies ut til personer med behov for kommunal bolig. Blokka er oppført på begynnelsen av 1960-tallet med bærende bygningsdeler og innvendige vegger i plasstøpt betong. Midt i bygget er det en hovedtrapp og en rømningstrapp. Det var ikke installert felles brannanlegg i blokka. Brannvarslingen besto av ordinære røykvarslere.
- (14) Tingretten har gjengitt følgende fra konklusjonene i den brannsakkyndige vurderingen av brannen:
- «Dersom ikke brannvesenet hadde slokket brannen, ville den etter vår oppfatning utviklet seg til en fullstendig rombrann i etasjen. Vegger, gulv og tak har overflater av betong, men alle dører, listverk og foringer er i tre samt kasser rundt ventilasjonskanaler i hele korridorens lengde. Denne brenselmengden vil etter vår

oppfatning være tilstrekkelig til å utvikle overtenning med påfølgende brannsmitte til boenhetene. ...

Uten brannvesenets innsats, ville det ikke tatt mange minutter før brannen hadde spredt seg til boenhet 000. Pga. brannbelastningen hver boenhet utgjør, ville brannintensiteten steget betraktelig. I løpet av kort tid ville øvrige boenheter i etasjen blitt antent. Over tid ville brannen ha spredt seg til overliggende etasjer via trapperommene og gjennom utettheter i bygningskonstruksjonen. ...

Røykspredning i bygning betyr i prinsippet mulighet for påfølgende brannspredning.»

- (15) De brannsakkyndige konkluderte med at brannen lett kunne ha ført til tap av menneskeliv, og trakk særlig frem at brannen ble påsatt midt på natten, når folk normalt sover.
- (16) Med bakgrunn i rapporten fra de brannsakkyndige og øvrig bevisførsel fant tingretten grunnlag for følgende konklusjon:
- «Retten er enig med de sakkyndige at det var overhengende fare for tap av menneskeliv i tredje etasje, der brannen ble påsatt. Dette både på grunn av brannen som sådan med ild og varme, men også i forhold til spredningsfaren. Det oppsto mengder med tykk giftig røyk som fylte korridoren i tredje etasje og nødtrappen og etter hvert også hovedtrappen. Det legges til grunn at døra til hovedtrappeløpet ble stengt etter at brannen var påsatt jf. vitneforklaring fra B og røykdykkeren. Imidlertid var det på bakgrunn av byggets konstruksjon og senere bygningsmessige inngrep ... lekkasje av røyk ut fra tredje etasje til trappeløp og de høyereliggende etasjer. Dersom brannvesenet ikke hadde kommet, ville brannen ha utviklet seg slik at det var overhengende fare for menneskeliv også i de høyereliggende etasjer ville gått tapt.»
- (17) Politiets registrering viste at til sammen 35 personer ble evakuert fra blokka i forbindelse med brannen. Det var også flere personer som ble værende i blokka.

Fengselsstraffens lengde

- (18) Etter straffeloven § 355 straffes den som forårsaker brann «som lett kan medføre tap av menneskeliv», med fengsel «fra 2 år inntil 15 år». Bestemmelsen svarer med enkelte endringer til den tidligere bestemmelsen i straffeloven 1902 § 148 første ledd. På gjerningstidspunktet var den øvre strafferammen i § 355 fengsel inntil 21 år. Bestemmelsen ble endret ved lov 4. desember 2020 nr. 135. Strafferammen i § 355 ble da justert ned, samtidig som det ble vedtatt en ny bestemmelse om grov fremkalling av fare for allmennheten i straffeloven § 355 a. Lovendringen er uten betydning for saken her.
- (19) Ved vedtakelsen av straffeloven 2005 la departementet til grunn at grov brannstiftelse var en type lovbrudd som innebærer «et så alvorlig angrep på liv og helse» at det var riktig å beholde en minstestraft på to år ved overtredelse, jf. Ot.prp. nr. 22 (2008–2009) side 308 med henvisning til Ot.prp. nr. 90 (2003–2004).
- (20) Av betydning for straffutmålingen fremgår det videre av Ot.prp. nr. 22 (2008–2009) på side 461 at det skal legges vekt på «hvilke følger ulykken har hatt for personers liv og helse». Også «urealisert skadepotensial» skal tillegges vekt, og et vesentlig moment vil her være «hvor stor sannsynlighet det var for at følgen skulle inntreffe, og dessuten om det var tilfældigheter som avverget følgene eller om det skyldtes inngripen fra andre enn

gjerningspersonen selv, for eksempel ved at brannutvikling blir hindret av automatiske brannsikringsmekanismer eller aktiv slukningsinnsats fra brannmannskaper eller andre». Endelig fremhever departementet samme sted at det ved vurderingen av overtredelsens art står sentralt om ulykken er forøvet på en særlig allmennfarlig måte, for eksempel «ved sprengning i nærheten av større folkemengder eller brannstiftelse i svært store boligkompleks».

- (21) Ved utmålingen gir avgjørelsen i Rt-2007-797 veiledning. Straffen for overtredelse av straffeloven 1902 § 148 ble i denne avgjørelsen satt til fengsel i fire år. Domfelte hadde forårsaket brann i et bolighus med fem utleieleiligheter, der til sammen seks personer oppholdt seg. Brannen var påsatt om natten i en bod, vegg i vegg med et soverom som domfelte visste ble benyttet. Bygningen var et trehus i dårlig bygningsteknisk stand, og brannen spredte seg usedvanlig raskt. Høyesterett la vekt på at beboerne ble utsatt for en «helt særlig risiko» ut over den risikoen som straffebudet krever for overtredelse, og tilla dette vekt i skjerpene retning. Straffen var en fellesstraff med en tidligere dom på fengsel i 75 dager.
- (22) Også i vår sak ble beboerne i boligblokka utsatt for en helt særlig risiko, ved at A forårsaket brann midt på natten. Selv om blokka var bygget i betong, oppsto det overhengende fare for tap av menneskeliv, ved brannstedet og i resten av blokka fra tredje etasje og oppover som følge av røykutviklingen. Det var dessuten langt flere mennesker tilstede i blokka enn det som var tilfellet i 2007-avgjørelsen. Tiltalte forlot bygningen uten å varsle. Det var rene tilfældigheter som gjorde at B oppdaget brannen og kom seg ut, og følgene av brannen ble alene avverget fordi brannvesenet kom raskt til stedet.
- (23) Jeg er etter en samlet vurdering enig med tingretten i at forholdet er noe mer alvorlig enn forholdet i Rt-2007-797, og etter mitt syn vil et riktig utgangspunkt for straffen være fengsel i om lag fire år og tre måneder.
- (24) I formildende retning skal det legges vekt på As erkjennelse av de faktiske forholdene. Saken har også hatt en liggetid på oppunder ett år i perioden etter avsluttet etterforskning og frem til tiltale ble tatt ut. Som jeg kommer tilbake til, er jeg kommet til at det ikke er grunnlag for betinget dom på vilkår om narkotikaprogram. Det er da grunnlag for å tillegge også As rehabilitering en viss vekt i formildende retning, jf. HR-2019-1643-A avsnitt 26.
- (25) Jeg finner at de formildende omstendighetene samlet sett tilsier en reduksjon på ni måneder, og at straffen etter fradrag dermed vil ligge på fengsel i tre år og seks måneder.

Skal straffen helt eller delvis gjøres betinget på vilkår om gjennomføring av narkotikaprogram med domstolskontroll?

Rettslig utgangspunkt

- (26) Hovedspørsmålet i saken er om straffen helt eller delvis skal gjøres betinget på vilkår om at A gjennomfører narkotikaprogram med domstolskontroll.
- (27) Straffeloven § 34 første ledd fastsetter at retten i dom på fengselsstraff kan bestemme at fullbyrdingen helt eller delvis skal utsettes i en prøvetid. Etter § 34 tredje ledd kan retten fastsette særvilkår for slik fullbyrdingsutsettelse, herunder kan domfelte pålegges å

gjennomføre narkotikaprogram med domstolskontroll, jf. § 37 første ledd bokstav f. Domfelte må samtykke til deltakelse i narkotikaprogram, og slikt samtykke er gitt her.

- (28) Nærmere regler om innholdet i og anvendelsesområdet for narkotikaprogram med domstolskontroll er gitt i forskrift 20. oktober 2017 nr. 1650. Sentralt i vår sak er forskriften § 3 om hvem som kan idømmes denne reaksjonen.
- (29) Etter § 3 første ledd omfattes personer «som er avhengige av narkotika», dersom vedkommende dømmes for et lovbrudd som omfattes av oppregningen i bokstav a til c. Etter bokstav b omfattes «lovbrudd begått under påvirkning av narkotika». Det er på det rene at A oppfyller disse grunnvilkårene for å komme inn under anvendelsesområdet for ordningen.
- (30) Forskriften § 3 andre ledd inneholder imidlertid en avgrensning av anvendelsesområdet. Det fremgår her at den som dømmes for overtredelse av straffeloven kapittel 25 og 26 – kapitlene om volds- og seksuallovbrudd – ikke skal «idømmes narkotikaprogram med domstolskontroll». Ved voldslovbrudd kan det likevel gjøres unntak «når forholdet er av mindre alvorlig karakter», jf. andre ledd andre punktum.
- (31) Bakgrunnen for denne avgrensningen fremgår av punkt 1.4 i statsrådsforedraget i forbindelse med vedtakelsen av forskriften, PRE-2017-10-20-1650:

«I samsvar med høringsuttalelse fra Kriminalomsorgsdirektoratet foreslår Justis- og beredskapsdepartementet at målgruppen for ND-ordningen avgrenses noe slik at personer som er siktet for volds- eller seksualforbrytelser etter straffeloven kapittel 25 og 26 i utgangspunktet ikke skal idømmes ND. Det vises til Ot.prp. nr. 81 (2004–2005) punkt 5.4.4 hvor det heter:

‘Departementet forutsetter at straffens formål heller ikke må tale mot narkotikaprogrammet som reaksjon fordi den vil være en straff i frihet’ Og videre:

‘Det er nødvendig med restriktiv praksis for personer som har utøvd vold, spesielt vold i nære relasjoner’

Det anses imidlertid ikke hensiktsmessig helt å utelukke voldslovbrudd fra ND-ordningen. Det vises til at det i det kriminelle rusmiljøet er vanlig at det utøves vold av ulik karakter, og at et totalforbud vil utelukke svært mange aktuelle kandidater fra ordningen. Det foreslås derfor å åpne for unntak slik at personer som dømmes for voldslovbrudd av mindre alvorlig karakter etter omstendighetene kan idømmes narkotikaprogram med domstolskontroll.»

- (32) A er domfelt for overtredelse av straffeloven § 355 om fremkalling av fare for allmennheten. Som jeg har redegjort for, innebærer slike lovbrudd en alvorlig fare for liv og helse, noe som også er markert gjennom minstestrafen på to år. Selv om det ikke dreier seg om et voldslovbrudd etter straffeloven kapittel 25, vernes de samme verdiene, og brannstiftelsens fare for menneskeliv og helse tilsier da at avgrensningen som er gjort for voldslovbrudd, må få betydning. Utgangspunktet etter forskriften er at anvendelse av narkotikaprogram bare er aktuelt ved voldslovbrudd av mindre alvorlig karakter, og forarbeidene klargjør at praksis skal være restriktiv. Som det fremgår av det jeg har sitert foran, har dette sammenheng med at straffens formål ikke i avgjørende grad må tale mot å anvende reaksjonsformen narkotikaprogram, som er en straff i frihet.

- (33) Saken i HR-2019-1643-A gjaldt domfellelse for grov narkotikaovertrødelse med et meget betydelig kvantum narkotika. Den alternative straffen var fastsatt til seks års fengsel, etter fradrag for tilståelse og lang saksbehandlingstid. I avsnitt 44 fremholder førstvoterende at det på bakgrunn av rettskildene var «rom for en viss utvidelse i forhold til tidligere praksis» for anvendelse av narkotikaprogram med domstolskontroll ved grovere narkotikalovbrudd. Ved overtrødelse av straffeloven § 232 andre ledd ble det i avsnitt 45 forutsatt at det i tilfelle må foreligge «helt ekstraordinære forhold». Videre må det kreves «at domfeltes situasjon på domstidspunktet er så godt belyst at en helt betinget dom med høy grad av sannsynlighet er det som best ivaretar ordningens formål – å forebygge ny kriminalitet og å fremme rehabilitering». Straffen ble etter en konkret vurdering gjort fullt ut betinget på vilkår om gjennomføring av narkotikaprogram med domstolskontroll.
- (34) Heller ikke i vår sak er forskriften etter sin ordlyd til hinder for å anvende betinget dom på vilkår om gjennomføring av narkotikaprogram. Lovbruddets karakter og alvor, og den nære forbindelsen til de grovere voldslovbruddene, gjør det etter mitt syn likevel klart at adgangen til å anvende betinget dom på særvilkår må være begrenset. Ved den konkrete vurderingen som må foretas, gir forutsetningene oppstilt i HR-2019-1643-A avsnitt 45 veiledning.
- (35) Dette innebærer at dersom det skal være aktuelt å anvende betinget dom på vilkår om gjennomføring av narkotikaprogram med domstolskontroll ved overtrødelse av straffeloven § 355, må det foreligge helt ekstraordinære forhold på domfeltes side. Bruken av denne reaksjonsformen må – ut fra forholdene på domstidspunktet – også med høy grad av sannsynlighet være den som best ivaretar formålet med ordningen om å forebygge ny kriminalitet og fremme rehabilitering. Endelig må hensynet til den alminnelige rettsfølelse og straffens formål ikke med avgjørende tyngde tale imot.

Den konkrete vurderingen

- (36) Ved den konkrete vurderingen tar jeg utgangspunkt i lagmannsrettens bedømmelse av domfeltes forhold. På bakgrunn av innholdet i personundersøkelsen foretatt i mai 2020 og bevisførselen under ankeforhandlingen konkluderte lagmannsretten med at det forelå «så spesielle forhold at det er riktig å gjøre hele fengselsstraffen betinget med ND som særvilkår». Lagmannsretten trakk frem at A hadde kommet langt med hensyn til målene om rusfrihet og å avstå fra ytterligere kriminalitet, og at det var etablert et ettervern i tilknytning til den nært forestående utskrivningen fra behandlingsinstitusjonen med tett oppfølging og samarbeid fra flere instanser.
- (37) En fengselsstraff kunne etter lagmannsrettens syn innebære at det etablerte vernet ikke lenger var på plass etter endt soning, med påfølgende risiko for tilbakefall. Lagmannsretten fremhevet videre at et tilbakefall til rus måtte «forsøkes unngått for enhver pris», særlig i lys av den alvorlige hendelsen i saken som viste hva A kunne være i stand til i ruset tilstand. Ut fra disse hensynene og etter en samlet vurdering kunne lagmannsretten ikke se at de allmennpreventive hensynene knyttet til handlingens art og alvor alene kunne utelukke betinget straff på vilkår om narkotikaprogram. Lagmannsretten pekte videre på at vilkårene som var satt som del av gjennomføringen av programmet ville hjelpe A i den fortsatte rehabiliteringen, herunder ved overgangen fra institusjon til et friere liv med egen bolig.

- (38) Domfeltes situasjon i dag er noe mer uavklart. A har ikke møtt til avtalt tidspunkt for å gjennomføre en oppdatert personundersøkelse under saksforberedelsen for Høyesterett. Det kan tyde på at A har møtt på utfordringer ved avslutningen av behandlingen i institusjon og ved overgangen til egen bolig. Det er imidlertid ikke sikre opplysninger om grunnen til As manglende medvirkning, og jeg finner uansett ikke dette avgjørende. Narkotikaprogram med domstolskontroll kan anvendes uavhengig av hvor langt den domfelte har kommet i sin rehabilitering, så fremt vilkårene er oppfylt og den domfelte er egnet for programmet.
- (39) Når jeg har falt ned på at det i dette tilfellet ikke er grunnlag for å gjøre straffen betinget på særvilkår om narkotikaprogram, er det med hovedvekt på karakteren og alvoret i forholdet A er domfelt for. Ildspåsettelsen hadde et omfattende skadepotensial, ettersom svært mange mennesker ble utsatt for stor fare, og det var rene tilfeldigheter som gjorde at brannen ikke fikk katastrofale følger. Selv om det er flere forhold på domfeltes side som med styrke kan tale for at straffen gjøres helt eller delvis betinget på særvilkår, er disse likevel ikke tilstrekkelige til å veie opp for den svært grove handlingen A er dømt for.

Konklusjon

- (40) På denne bakgrunn er jeg kommet til at A skal dømmes til fengsel i tre år og seks måneder. Til fradrag i straffen går 39 dager for utholdt frihetsberøvelse, som fastsatt ved tingrettens dom.
- (41) Jeg stemmer for denne

D O M :

I tingrettens dom, domsslutningen punkt I, gjøres den endring at straffen settes til fengsel i 3 – tre – år og 6 – seks – måneder.

- (42) Dommer **Arntzen:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (43) Dommer **Matheson:** Likeså.
- (44) Dommer **Ringnes:** Likeså.
- (45) Dommer **Webster:** Likeså.
- (46) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

I tingrettens dom, domsslutningen punkt I, gjøres den endring at straffen settes til fengsel i 3 – tre – år og 6 – seks – måneder.